

แนวทางในการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสัมมาทิฏฐิสูตร
A STUDY OF DHAMMA PRINCIPLES AND VIPASSANĀ
MEDITATION PRACTICE IN SAMMĀDITTHISUTTA

¹พระครูครุฑมจรธรรมวัตร, ²พระมหาวีระชาติ ธีรสุทโธ (เพ็งแจ่ม), ³ปรียาภรณ์ ฤทธาพรหม,
และ ⁴พระครูธรรมธรวีรยุทธ กุศลจิตโต

¹Phrakhru Udomthamwet, ²Phramaha Weerachat Dhirasiddho (Pengjam),
³Preeyaporn Ritthaprom and ⁴Phrakhru Thammathon Weerayut Kusalacitto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹weerachat.p@gmail.com

Received July 10, 2022; Revised November 2, 2022; Accepted December 1, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาศึกษาแนวทางในการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสัมมาทิฏฐิสูตรมี
วัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ศึกษาความเป็นมาในสัมมาทิฏฐิสูตร 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการ
เจริญวิปัสสนาภาวนาในสัมมาทิฏฐิสูตร พบว่าสัมมาทิฏฐิสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏในคัมภีร์มัชฌิม
นิกาย มูลปนิณาสก์ว่าด้วย เรื่องความเห็นชอบ เป็นชื่อของปัญญาที่มีลักษณะที่รู้แจ้งตามความเป็น
จริงอย่างแจ่มแจ้ง ไม่หลงไหลไปตามอารมณ์ที่กระทบในทางทวาร 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ
มีความใสใจอย่างดีแยกกายต่อการกระทบนั้นเป็นเหตุใกล้โดยในพระสูตร แสดงถึงหลักธรรมเน้น
ความสำคัญที่ว่าผู้มีสัมมาทิฏฐิจึงรู้แจ้งชัดในความทุกข์และความดับทุกข์ได้ตามเหตุปัจจัยการเกิด
ดับ และหลุดพ้นชอบในที่สุด

¹ อาจารย์ ดร., คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

² อาจารย์ ดร., คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ อาจารย์ ดร., คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

⁴ อาจารย์, ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

หลักการในสัมมาทิฏฐิสูตรแสดงการเกิดดับของรูปนามไว้อย่างชัดเจน ในการปฏิบัตินั้นเป็นการกระทำด้วย การใช้สติระลึกรู้อารมณ์ที่มากระทบแล้วดับสลายไปในขณะปัจจุบันตรงนั้นเหมือนกันทุกทวาร เช่น เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา นี่คือสายเกิดทุกข์ และเพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับตัณหาจึงดับ เป็นต้น นี่คือสายดับทุกข์ ทำให้เกิดปัญญาจนมรรคบริบูรณ์ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น เมื่อละกิเลสได้แล้วและกิเลสที่เหลืออยู่ สามารถรู้แจ้งแทงตลอด บรรลุถึงอริยมรรค อริยผลและนิพพานในที่สุต

คำสำคัญ : การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา, สัมมาทิฏฐิสูตร

Abstract

This article is a presentation to study the background and principles of samatthi formula 2) to analyze the path of the Vipassana meditation. The study indicated that Sammāditthisutta viewpoint formula The Sutra appears in the Middle Ages. With that information Pannask's Approval It is the name of a wit that is truly enlightened. I do not know what to do, but I do not know how to do it. It is important to emphasize that the righteous people are aware of suffering and suffering by the cause of fire. And finally disbanded.

According to the study of the way to grow in virtue. All principles show the absence of the symbol clearly. In practice it is done. The use of mindfulness to the emotions that come to an end and break up in the same place as all the anus, because of the insight is a factor that is distressing because of compassion is a factor. This is a passionate line. And because of insight, This is the way to quench your thirst. I have a wisdom to complete the thesis, etc. When the passion. And the remaining passion. Able to know thrust throughout. Achieving the Noble Truth and Nirvana

Keywords: Vipassana meditation, Sammāditthisutta

บทนำ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติอบรมจิตและพัฒนาตนจนมีความคิดเห็นที่ถูกต้องนั่นคือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) ซึ่งเป็นชื่อของปัญญาและวิปัสสนาในขั้นต้น ที่ประกอบอยู่ในหลักธรรมต่างๆ ในสัมมาทิฐิสูตตรซึ่งเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น บรรลุ มรรค ผล นิพพาน สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า บุคคลจะล่วงพ้นทุกข์ได้ เพราะสมทาน สัมมาทิฐิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 21/49/68.) ในสัมมาทิฐิสูตตร พระสารีบุตรแสดงข้อความไว้ว่า พระอริยสาวกผู้ชดอกุลล และรากเหง้าของอกุลล รู้ชดอกุลล และรากเหง้าของอกุลล เมื่อนั้นก็ชื่อว่า ละอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องในสันดาน คือละราคานุสัย บรรเทาปฏิบัติานุสัย ถอนทิฏฐานุสัยและมานานุสัย ยังวิขาให้เกิดเป็นผู้ที่กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันนี้ชื่อว่า มีสัมมาทิฐิมีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรมมาสู่พระสัทธรรมนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/89/82-84)

ดังนั้น สัมมาทิฐิจึงเป็นข้อธรรมที่สำคัญในการแก้ปัญหาและทำลายมิจฉาทิฐิคือความเห็นผิด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/440/475) เพราะมันเป็นเหตุแห่งความชั่วร้ายทั้งปวงอย่างเช่น ทำให้เกิดทุจริต 3 (กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต) เป็นต้น (นายแพทย์เชวง เดชะโกศยะ, 2535 : 1) การศึกษาและการปฏิบัติอย่างจริงจังเท่านั้น จึงจะเข้าถึงสัมมาทิฐิได้ ตั้งแต่ในระดับต้น หรือระดับศีลธรรมซึ่งเป็นขั้นสามัญ เป็นต้น อย่างเช่นมีความเชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในเรื่องของกรรมอย่างมั่นคง ทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ตลอดเวลา ถ้าเข้าใจสัมมาทิฐิก็สามารถเลือกทำกรรมใหม่ที่เป็นกุศลได้มาก ไม่ว่าจะรับอารมณ์ที่ดี (อิฏฐารมณ์) หรืออารมณ์ที่ไม่ดี (อนิฏฐารมณ์) ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็ล้วนเป็นผลของอดีต เป็นกรรมที่ตนเองกระทำทั้งสิ้น ซึ่งมันส่งผลอยู่เสมอให้ได้รับความสุข และความทุกข์สลับกันไปในปัจจุบัน ถ้าทำกรรมใหม่ก็เป็นเหตุใหม่ ทั้งดีและไม่ดี จะได้รับผลในอนาคตแน่นอน ทาเหตุไว้อย่างไร ต้องได้รับผลตรงกับเหตุ นั้น เช่น ทากายวาจาใจที่ทุจริตไว้เป็นเหตุ ผลก็เป็นความทุกข์ ทากายวาจาใจที่สุจริตไว้เป็นเหตุ ผลที่ได้รับต้องเป็นความสุขซึ่งขึ้นอยู่กับกาลเวลา และปัจจัยอื่น ๆ ผลของกรรมที่ทาจะเก็บไว้ในจิตใจ และจะติดตามผู้ทากรรมนั้นตลอดไปเหมือนเงาตามตัว ความเชื่อในเหตุผลของกรรมนี้ เรียกว่า ศรัทธาสัมปยุต (นายแพทย์เชวง เดชะโกศยะ, 2535 : 2) คือ มีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น มีศรัทธาและปัญญา อันเป็นทรัพย์ภายใน (อริยทรัพย์) และพร้อมที่จะปฏิบัติธรรมในขั้นสูงต่อไปเพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วนมีค่าสูงสุด และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรมจริง ๆ เท่านั้นจึงจะเกิดมรรคเกิดผล และผู้ปฏิบัติจะต้องมีสัมมาทิฐิอันเป็นความเห็นชอบเรียกว่า เกิดปัญญาในธรรมขึ้นเป็นความเห็นตรง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/89/81)

สัมมาทิฏฐิจึงเป็นข้อสำคัญที่ควรศึกษาพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เป็นข้อแรกในอริยมรรคมีองค์ 8 คือ เป็นองค์แรกแห่งอริยมรรคที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมตามความเป็นจริง ก็เพื่อให้ได้ปัญญาในธรรมอันเป็นสัมมาทิฏฐินั่นเอง ถ้าหากว่าไม่มีสัมมาทิฏฐิก็มีอาจบรรลุถึงข้อที่ปฏิบัติ และผลแห่งการปฏิบัติที่เป็นจุดมุ่งหมายในทางพระพุทธศาสนาได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/33/31)

อนึ่ง การเจริญวิปัสสนา หรือการปฏิบัติกรรมฐานนั้นต้องอาศัยอารมณ์ของวิปัสสนาซึ่งเป็นพื้นที่ในการกระทำวิปัสสนาในที่นี้หมายถึง หลักธรรมในสัมมาทิฏฐิสูตได้แก่ อกุศลและกุศลอาหาร สัจจะ ชราและมรณะชาติ ภพ อุปาทาน ตัณหา เวทนา ผัสสะ สฬายตนะ นามรูป วิญญาณสังขาร อวิชชา และอาสวะ ซึ่งเมื่อสงเคราะห์ลงแล้ว ก็คือ รูปนาม นั่นเอง (พระธรรมธีรราชมหามุนี, 2542 : 64) ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดรูปนามปรมาณนั้นเป็นอารมณ์ ในขณะที่มีการกระทบของอารมณ์ตามทวารต่างๆ อย่างจดจ่อต่อเนื่อง การปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งนั้นต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์อย่างแท้จริง คืออย่างแรกต้องชำระศีลของตนให้บริสุทธิ์เป็นต้น เพื่อกำหนดรู้บัญญัติแล้วนั้นแหละ สติ สมาธิ และญาณปัญญาจึงจะแก่กล้า ต่อมาเมื่อถึงที่สุดแล้วอารมณ์ที่เป็นบัญญัติทั้งหมดก็หายไป ในขณะเดียวกันก็จะเข้าถึงสภาพที่เป็นปรมาณโดยส่วนเดียว นอกจากนี้การกำหนดรูป-นาม ที่ปรากฏในทวารทั้ง 6 ได้ตามลำดับนั่นเอง คือ การเจริญวิปัสสนาขั้นสมบูรณ์ซึ่งในการพัฒนาปัญญา จนถึงระดับโลกุตตระนั้นต้องอาศัยปัจจัย ที่สำคัญอย่างหนึ่งอันเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งหลายทั้งปวงนั่นคือ “สัมมาทิฏฐิ” ที่เป็นปัจจัยเบื้องต้น ในการที่จะพัฒนาปัญญาให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไปจนเป็นปัญญาระดับโลกุตตระที่ทำให้ถึงความพ้นทุกข์ คือ พระนิพพานได้

จากความสำคัญและจำเป็นดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาสัมมาทิฏฐิสูตอันเป็นความเห็นชอบในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน อีกทั้งเพื่อเป็นข้อมูลเชิงวิชาการเป็นแบบอย่างในการค้นคว้าของผู้ที่มีความสนใจ ต้องการหาความรู้ในเรื่องสัมมาทิฏฐิสูต และเพื่อเป็นประโยชน์ในการเจริญวิปัสสนากาวานาสืบไป

ความเป็นมาของสัมมาทิฏฐิสูต

1. ความหมายของสัมมาทิฏฐิ

สัมมาทิฏฐิหมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง สัมมาทิฏฐินั้นมีคำที่ใช้เป็นโวพจน์สำหรับในพระไตรปิฎกโดยตรง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554 : 435) เท่าที่ปรากฏเช่นในสัมมาทิฏฐิสูตพระสารีบุตรใช้คำว่าอุชุตตาหมายถึงทิฏฐิที่ดำเนินไปตรง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/89/81) สัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นตรงทั้งดิ่งามทั้ง

ประเสริฐ จึงชื่อว่าสัมมาทิฐิ หมายถึง สัมมาทิฐิ 2 อย่างคือ โลกียสัมมาทิฐิ และโลกุตตรสัมมาทิฐิ เป็นสัมมาทิฐิที่ยังมีอาสวะ (ความเห็นชอบระดับโลกียะ) คือ ยังเกี่ยวเนื่องอยู่กับกระแสโลก แต่เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามของสังคมอย่างสอดคล้อง ถูกทำนองคลองธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/1/542) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัมมาทิฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญให้ผล คือ อูปี เป็นอย่างไร คือ ความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงที่เช่นสรวงแล้วมีผล วิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วมี โลกนี้มีโลกหน้ามี มารตามีคุณบิดามีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมี สมณะพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 14/136/176)

สัมมาทิฐิ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง หรือความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามที่มีนเป็นอยู่ในสภาวะของธรรมชาติ ซึ่งเป็นความรู้ในระดับที่เหนือกระแสโลก ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัมมาทิฐิอันเป็นอริยะที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554 : 345) เป็นองค์แห่งอริยมรรค เป็นอย่างไรคือ องค์แห่งอริยมรรคคือ ข้อสัมมาทิฐิที่เป็นตัวปัญญา ปัญญาทริย ปัญญาพละ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เพียงพร้อมด้วยอริยมรรค เจริญองค์แห่งมรรคอยู่ นี้ เป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นอริยะที่ไม่มีอาสวะ คือ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 12/104/100) ซึ่งในคัมภีร์อรรถกถากล่าวว่า เป็นส่วนของปัญญาที่สัมปยุตด้วยอริยมรรค อริยผล ชื่อว่า โลกุตตรสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิที่เป็นโลกุตตรกุศลเท่านั้น เป็นความเห็นที่ตรง ไม่ข้องแวะกับที่สุดทั้ง 2 อย่าง หรือตัดขาดความคดงอทุกอย่าง มีความคดงอทางกาย เป็นตันแล้วไปตรง กล่าวคือ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ ชื่อว่าเป็นผู้มีความเห็นชอบ ในเรื่องนี้ พระสารีบุตรได้อธิบายไว้ ดังปรากฏข้อความว่าเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสในธรรมไม่คลอนแคลน ได้มาสู่พระสัทธรรมนี้แล้ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/1/542.)

สรุปว่า ความหมายของสัมมาทิฐิ หมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง แยกออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียสัมมาทิฐิ เป็นสัมมาทิฐิที่ยังมีอาสวะ คือ ยังเกี่ยวเนื่องอยู่กับกระแสโลก แต่ตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม 2) ระดับโลกุตตรสัมมาทิฐิ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจโลก และชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง หรือความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ตามที่มีนเป็นอยู่ในสภาวะของธรรมชาติ ซึ่งเป็นความรู้เหนือกระแสโลก เป็นสัมมาทิฐิที่ไม่มีอาสวะ

2. ความเป็นมาของสัมมาทิฏฐิสูตร

สัมมาทิฏฐิสูตร ขึ้นนี้ตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตรพระสูตรนี้ พระสารีบุตรแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับ ณ วัดพระเชตุวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ว่า ครั้งนั้นแล พระสารีบุตรได้ยกคำกล่าวของคนทั้งหลายที่มาพำนักอยู่ขึ้นเป็นอุทเทสนัยเพื่อสนทนาธรรม กับภิกษุทั้งหลายซึ่งมาจากที่ต่างๆ เหตุเกิดของพระสูตรนี้จัดอยู่ในประเภทปุจฉาสิกขา ซึ่งรูปแบบของสัมมาทิฏฐิสูตร เป็นการสนทนาธรรมมีการถาม-ตอบ 2 แบบ คือ 1) พระสารีบุตรถามเอง ตอบเอง ที่เรียกว่า กถศุคามยตาปุจฉา ตัวอย่างเช่น พระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีคนกล่าวกันว่า สัมมาทิฏฐิสัมมาทิฏฐิ ด้วยเหตุอะไรบ้าง พระอริยสาวกจึงชื่อว่า มีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใส อันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้” หรือ อุกุศล และรากเหง้าแห่งอกุศล เป็นอย่างไร อุกุศล คือ การฆ่าสัตว์ และลักทรัพย์ เป็นต้น รากเหง้าแห่งอกุศล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ดังนี้ 2) ภิกษุทั้งหลายถาม พระสารีบุตรตอบ ตั้งแต่วาระที่ 2-16 ภิกษุทั้งหลาย ถาม 15 ครั้ง แต่ใช้คำถามเดียวกัน อย่างเช่น ภิกษุทั้งหลาย ถามปัญหาแก่พระสารีบุตรต่อไปว่า “อธิบายเป็นอย่างอื่นเป็นเหตุชี้ บอกว่า พระอริยสาวกชื่อว่า มีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้จะพึงมีอยู่หรือ” พระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่” เป็นต้น ซึ่งคำตอบของพระสารีบุตร แยกเป็น 2 นัย คือ 1) สังเขปนัย คือ ยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงโดยย่อ 2) วิถดารนัย คือ แสดงหัวข้อธรรมนั้นโดยละเอียด และจบลงด้วยข้อสรุปแห่งธรรมนั้นๆ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/1/542.)

สรุปว่า สัมมาทิฏฐิสูตร เป็นการถามตอบข้อธรรมระหว่างพระสารีบุตรกับภิกษุทั้งหลาย ซึ่งคำถามเหล่านั้น คนทั้งหลายเข้าใจในสัมมาทิฏฐินั้นก็มี ไม่เข้าใจก็มี เป็นคนนอกศาสนาก็มี ในศาสนาก็มี กล่าวได้ว่า สัมมาทิฏฐิด้วยที่ได้ฟังตามกันมาเป็นต้นก็มี ด้วยได้ประจักษ์ด้วยตนเองมากก็มี สัมมาทิฏฐิ จึงหมายถึงมีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ ในธรรมมาสู่พระสัทธรรมนี้

หลักธรรมสำคัญในสัมมาทิฏฐิสูตร

เนื้อหาของหลักธรรมในสัมมาทิฏฐิสูตรแบ่งเป็น 16 วาระ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/1/541) คือ 1) กัมมปาถวาระ ว่าด้วยเรื่องของอกุศลและกุศล คือ ความรู้ในอริยสัจ ทั้ง 4 รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) รู้จักความดับทุกข์ (นิโรธ) รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (มรรค) พระสารีบุตรได้อธิบายไว้ใน สัมมาทิฏฐิสูตรว่า ด้วยเรื่องอกุศลและกุศล เป็นเรื่องแรกเกี่ยวกับสัมมาทิฏฐิ ก็คือ รู้จักวิถีทางเกิดของกรรมที่เป็นอกุศลและกุศลจริง ตลอดจนรากเหง้าของอกุศล (อกุศลมูล) พร้อมทั้งรากเหง้าของกุศล (กุศลมูล) รู้จักตามความเป็นจริง (มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, 2539 : 12/89/82) 2) อาหารวาระ ว่าด้วยเรื่องอาหาร (3) ทุกขวาระ ว่าด้วยทุกข์หรือภัย 4) ชรามรณวาระ ว่าด้วยเรื่องชราและมรณะ 5) ชาติวาระ ว่าด้วยเรื่องชาติ 6) ภววาระ ว่าด้วยเรื่องภพ 7) อุปาทานวาระ ว่าด้วยเรื่องอุปาทาน 8) ตัณหาวาระ ว่าด้วยเรื่องตัณหา 9) เวทนาวาระ ว่าด้วยเรื่องเวทนา 10) ผัสสะวาระ ว่าด้วยเรื่องผัสสะ 11) สฬาย ตนวาระ ว่าด้วยเรื่องอายตน 6 12) นามรูปวาระ ว่าด้วยเรื่องนามและรูป 13) วิญญานวาระ ว่าด้วยเรื่องวิญญาน 14) สังขารวาระ ว่าด้วยเรื่องสังขาร 15) อวิชชาวาระ ว่าด้วยเรื่องอวิชชา 16) อาสวะวาระ ว่าด้วยเรื่องอาสวะ แต่ละวาระแบ่งเป็น 2 ตอน ($16 \times 2 = 32$ ตอน) ตอนที่ 1 เป็นสังเขปนัยคือ ยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงโดยย่อ ตอนที่ 2 เป็นวิถิตถนัย คือ แสดงโดยละเอียดและจบลงด้วยข้อสรุป สำหรับ วาระที่ 1 พระสารีบุตรตั้งคำถามขึ้นเอง และตอบเอง ส่วนวาระที่ 2-16 ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ถาม พระสารีบุตรเป็นผู้ตอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554 : 412)

สรุปได้ว่า เนื้อหาข้อธรรมในสัมมาทิฏฐิสูต ประกอบด้วยเรื่องที่ว่าด้วยอภุศลและกุศล ว่าด้วยอาการ ว่าด้วยสัจจะ และว่าด้วยชราและมรณะ เป็นต้น พระสารีบุตรได้ประทานเถรอธิบายข้อสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) แก่ภิกษุทั้งหลายที่ได้เรียนถามท่าน และเมื่อท่านตอบอธิบายเรื่องหนึ่งแล้ว ภิกษุทั้งหลายก็ถามข้อธรรมอันต่อไป ท่านก็แสดงไปตามลำดับหลักการตั้งอธิบายนั้นก็ เป็นไปตามหลัก ปฏิจจสมุปบาท หมายถึงธรรมที่อาศัยกันบังเกิดขึ้น มีชาติเป็นต้น มีอวิชชา และอาสวะเป็นที่สุด ของสายเกิดทุกข์ สมุทัยเหตุให้เกิด เพราะอวิชชาเกิดอาสวะก็เกิดอาสวะเกิดก็เพราะอวิชชา อวิชชาเกิดก็เพราะอาสวะ และยกชาติชรามรณะเป็นที่ตั้งในทุกขสัจจะ เห็นความดับที่สืบต่อกันเป็นสายจากอวิชชา อาสวะจนถึงความดับแห่งชาติ ดับชราโสกะปริเทวะ เป็นต้น นั่นคือ นิโรธ ความดับทุกข์ และเห็นมรรค ซึ่งเป็นทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือมรรคมีองค์ 8 มีสัมมาทิฏฐิ เป็นข้อสำคัญ โดยมีมรรคทั้งหมดทั้งหมดสนับสนุนเป็นมรรคสมังคี และเมื่อสุดท้าย สัมมาทิฏฐิมีกำลังแก่กล้ามองเห็นสัจจะคือ ความจริงในอริยสัจทั้ง 4 ที่จำแนกไปโดยลำดับตลอดสาย ดังนี้แล้ว จึงจะได้ สัมมาญาณ ความหยั่งรู้อุป สัมมาวิมุตติความหลุดพ้นชอบในที่สุด

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในอังกะเขยสุต

แนวทางการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสัมมาทิฏฐิสูตซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดให้รู้จักแจ้งชัดในหลักธรรม ในการเจริญวิปัสสนาต้องใช้สติระลึกรู้อารมณ์ที่มากกระทบทาง ทวารทั้ง 6 ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อันเป็นเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและดับไปและ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เป็นต้น มีรายละเอียด ดังนี้

1. อุกุศลและกุศลในการเจริญวิปัสสนา ทางปฏิบัติในขั้นต้นต้องประกอบด้วย สัมมาทิฐิเช่น ความเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม (กัมมัสสกตาสัมมาทิฐิ) และการรักษาศีล อีกทั้งยังเป็นการอบรมจิตให้เกิดอุچارสมาธิหรืออัปนาสมาธิสำหรับผู้เป็นสมถยานิก หรือผู้ปฏิบัติวิปัสสนาโดยตรง ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดฌณสมาธิซึ่งมีกำลังเทียบเท่าอุچارสมาธิ ก็ใช้ในการเจริญวิปัสสนาได้เรียกว่า วิปัสสนายานิก นั้นเป็นการกระทำที่เรา รู้จักกันว่า “กรรม” นั้นเอง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/89/81) เพราะฉะนั้น สิ่งที่ต้องการในทางพระพุทธศาสนาอันเป็นเบื้องต้นนั้น ก็ได้แก่ สัมมาทิฐิคือปัญญาอันเห็นชอบดังกล่าว ซึ่งปัญญาในที่นี้ต้องรู้แจ้งแทงตลอดจริง ๆ ไม่ใช่จากสัญญา คือ ความจำ ต้องใส่ใจ กำหนดสิ่งที่ปรากฏทุกขณะด้วยสติที่ยังลึก ตรงปัจจุบันอารมณ์ และจดจ่อสภาวะจริง ๆ เพื่อจะได้รู้แจ้งแทงตลอดความจริงของสิ่งทั้งปวง ให้ผู้ปฏิบัติประจักษ์แจ้งว่า ทุกสิ่งที่เราประสบมาเป็นเพียงลักษณะ และอาการปรากฏของรูปนามอย่างไร มีความสัมพันธ์และเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันอย่างไร ปรากฏการณ์ทุกอย่างประกอบด้วย สัมมูลักษณะแห่งความไม่เที่ยงไม่น่ายินดี และปราศจากตัวตนอย่างไร เพื่อผู้ปฏิบัติจะสามารถเข้าถึงพระนิพพาน อันเป็นภาวะที่ปราศจากปัจจัยปรุงแต่ง ถอนรากเหง้าของกิเลสให้หมดสิ้นไปในที่สุด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 9/404/174)

2. ขราและมรณะในการเจริญวิปัสสนา ขราและมรณะหมายถึงความเสื่อมโทรม และแตกดับแห่งกระบวนการของชีวิตนั้น โดยเฉพาะสำหรับปุถุชน ขรามรณะนี้ย่อมคุกคามบีบคั้นทั้งโดยชัดแจ้ง และแฝงซ่อน (อยู่ในจิตส่วนลึก) อยู่ในตนตลอดเวลา ดังนั้น ในวิถิงจรชีวิตของปุถุชนนั้น ขรามรณะจึงพ่วงท้ายมาพร้อมด้วย โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ซึ่งเรียกรวมว่าความทุกข์นั่นเอง คำสรุปของปฏิจจสมุบาทจึงมีว่า กองทุกข์ทั้งปวง จึงเกิดมีด้วยอาการอย่างนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/92/87)

ดังนั้น ขราและมรณะ คือ ความเสื่อมและความตาย พิจารณาในสายโซ่แห่งสังสารวัฏฏ์อันเป็นธรรมที่อาศัยกันบังเกิดขึ้น เมื่อชาติเกิด ขราและมรณะก็เกิดขึ้น เมื่อชาติดับ ขราและมรณะก็ดับ ความทุกข์ของรูปนามอื่น ๆ ก็ไม่เกิด ปฏิบัติโดยการเจริญมรรคมีองค์ 8 มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น เพื่อให้ถึงความดับขราและมรณะ ต้องดับภพดับชาติให้ได้เป็นที่สุด

3. ชาติในการเจริญวิปัสสนา ชาติคือ การถือกำเนิดหรืออุบัติขึ้นมาในภพใดภพหนึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงการกำเนิดขึ้นในปัจจุบัน วิธีของการเกิดก็เป็นเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องวิญญาณ คือ เมื่อจุติวิญญาณดับลง ปฏิสนธิวิญญาณก็จะเกิดขึ้นรับช่วงชีวิตต่อมา เกิดนามรูป อายุตนะ 6 ผัสสะ เวทนา ตัณหา และอุปาทาน ถ้าปราศจากกัมมภพเสียแล้ว เมื่อจุติวิญญาณดับลงก็จะไม่มีปฏิสนธิวิญญาณมาสืบต่อ การเกิดใหม่ก็จะมี ถ้ายังมีกัมมภพเป็นปัจจัยอยู่ トラบไต トラบนั้นก็ยังมีการเกิดอยู่ กัมมภพซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ และสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิด

วิญญาณจึงมีคุณลักษณะอย่างเดียวกัน เพราะต่างก็เป็นปัจจัยให้มีการเกิดใหม่ จะต่างกันก็เพียงว่า กัมมภพเป็นกรรมในปัจจุบันชาติ แต่สังขารเป็นกรรมในอดีตเท่านั้น และชาตินี้เองเป็นปัจจัยให้เกิด ขรามรณะ ความโศกเศร้า ความร่ำไห้รำพัน ความลำบากกาย ความลำบากใจ และความคับแค้นใจ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อชาติเกิดรูปนามย่อมเกิด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 17/5/18)

ดังนั้น ชาติคือ ความเกิดนั้นผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจชัดว่าเมื่อยังมีชาติ คือ ความเกิดอยู่ จะต้องมิขราและมรณะตามมาเรียกว่ายังมีความทุกข์อยู่จึงต้องหาทางปฏิบัติเพื่อดับชาติตัดสายโซ่แห่งสังสารวัฏฏ์ดับเหตุที่เกิดขึ้น คือ ภพเสียด้วยการเจริญมรรคมีองค์ 8 ให้บริบูรณ์ พบสัจจะคือ ความจริงว่าสมุทัยคือ เหตุเกิดทุกข์ ต้องดับสมุทัยอันได้แก่ ตัณหา เมื่อตัดขาดดับ ภพชาติก็ดับไปทุกครั้งในขณะที่ปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า มีสัมมาทิฐิ

4. ภพในการเจริญวิปัสสนา ภพได้แก่ ความเป็นอยู่ มี 2 อย่างคือกัมมภพ และ อุปัตติภพ กัมมภพ ได้แก่ กรรมหรือการกระทำต่างๆ ด้วยกาย วาจาและใจ ทั้งที่ดี (กุศลกรรม) และไม่ดี (อกุศลกรรม) ส่วน อุปัตติภพ ได้แก่ ชั้น 5 ที่เกิดขึ้นเพราะกัมมภพอันมีอยู่ในกามภพ (ได้แก่ มนุษย์ เทวดา เปรต อสุรกาย สัตว์นรก ดิรัจฉาน) รูปภพและอรูปรภพ ภพในที่นี้หมายถึงเฉพาะกัมมภพ (ขุนสรรพกิจโกศล, 2527 : 13)

ดังนั้น ภพ คือ ความเป็นอยู่ เกิดเพราะอุปาทาน เมื่ออุปาทานดับภพก็ดับ การกระทำกรรมใดๆ ในทางกาย วาจาและใจ ก็ดับ ต้องเจริญมรรคมีองค์ 8 ให้บริบูรณ์ มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น เพื่อที่จะดับอวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรม การรู้ชัดอย่างนี้ชื่อว่า มีสัมมาทิฐิ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา คือ ถือว่าเป็นเพียงรูปนามที่เกิดและดับไปเท่านั้น

5. อุปาทานในการเจริญวิปัสสนา อุปาทาน คือ การยึดมั่นโดยไม่ยอมปล่อยด้วยอำนาจความโลภและทิฐิอันแรงกล้า อย่างเช่น เมื่อตัณหาหรือความอยากได้ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือธรรมารมณ์ เกิดมีขึ้น ความอยากได้นั้นก็มีกำลังแรงมากขึ้นเป็นลำดับ ในที่สุดจิตก็จะยึดมั่นในสิ่งเหล่านั้นโดยไม่ยอมปล่อยวาง นั่นคืออุปาทานได้เกิดขึ้นแล้ว อีกนัยหนึ่งเมื่อมีความอยากได้ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือธรรมารมณ์ และได้พยายามจนได้สิ่งนั้นมาสมปรารถนา เกิดมีความหลงติดขึ้นมาแทนไม่ยอมปล่อยสิ่งนั้นไป ดังนั้นก็เป็นอุปาทานอีกเหมือนกัน ตัณหากับอุปาทาน จึงเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน ถ้าจะเปรียบตัณหาเหมือนต้นไม้ที่เพิ่งเริ่มงอกอุปาทานก็คือ ต้นไม้ที่โตเต็มที่นั่นเอง อุปาทานนี้เป็นปัจจัยให้เกิดภพ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/133/121)

ดังนั้น อุปาทาน คือ การยึดมั่นในที่นี้กล่าวถึง รูปนามชั้น 5 ดับตัณหาเสีย อุปาทานก็ดับรู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับอุปาทานก็คือรู้จักมรรคมีองค์ 8 อันมีสัมมาทิฐิ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัตินั้นทำให้รู้ชัดในความดับของอุปาทาน 4 และสภาวะที่เป็นจริงนั้นถือว่าเป็นเพียงรูปนามชั้น 5

5 ที่เกิดดับตามเหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาท โดยเจริญมรรคให้บริบูรณ์ตามหลักอริยสัจก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ

6. ตัณหาในการเจริญวิปัสสนา กามตัณหาเป็นความพอใจในกามคุณ 5 และมีภวตัณหาเป็นความพอใจที่ประกอบด้วยสัสสตทิฐิ ส่วนวิภวตัณหาเป็นความพอใจที่ประกอบด้วยอุจเฉททิฐิ ดังข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎก สังยุตตนิกายว่า “ความพอใจในกามคุณ ชื่อว่า กามตัณหา คำนี้เป็นชื่อของราคะที่มีในกามคุณ 5 ความพอใจในภพ ชื่อว่า ภวตัณหา คำนี้เป็นชื่อของความพอใจที่เกิดขึ้นด้วยความปรารถนาภพ ความพอใจที่ประกอบด้วยสัสสตทิฐิ ความพอใจในรูปภพและอรูปรภพ และความพอใจในฉาน (รูปฉานและอรูปรฉาน) ความพอใจในวิภพ ชื่อว่า วิภวตัณหา คำนี้เป็นชื่อของความพอใจที่ประกอบด้วยอุจเฉททิฐิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 16/63/120)

ดังนั้น ตัณหา คือ ความทะยานอยากในรูปเสียง เป็นต้น การรู้จักตัณหา เหตุเกิดของตัณหา ความดับตัณหา และทางปฏิบัติให้ถึงความดับตัณหา ชื่อว่าเป็นผู้มีสัมมาทิฐิปฏิบัติโดยมรรคมืองค์ 8 และการตัดท่วงโซ่วงจรปฏิจจสมุปบาท โดยการมีสติระลึกรู้อยู่ในอารมณ์ปัจจุบันในการทำความเพียรเพื่อละตัณหา ละทุกข์จนโพชนงค์ และอริยมรรคสมบุรณ์ มีความเห็นชอบในบาปบุญคุณโทษในสิ่งที่ประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์รู้แจ้งอริสัจ 4 ได้อย่างแท้จริง

7. ผัสสะในการเจริญวิปัสสนา ผัสสะนั้น คือ การเจริญวิปัสสนาด้วยความเข้าใจและรู้แจ้งในผัสสะ 6 คือ จักขุสัมผัส (สัมผัสทางตา) โสตสัมผัส (สัมผัสทางหู) ฆานสัมผัส (สัมผัสทางจมูก) ชิวหาสัมผัส (สัมผัสทางลิ้น) กายสัมผัส (สัมผัสทางกาย) และมโนสัมผัส (สัมผัสทางใจ) เมื่ออายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก จึงเกิดผัสสะรู้ได้โดยวิญญูญาณ เช่น ตากระทบรูป ก็เกิดจักขุสัมผัส ถ้าเป็นหูกับเสียงกระทบกันก็เกิดโสตสัมผัส เป็นต้น ตาดับ หูดับ ทันทที่ไม่ตั้งใจดู ไม่ตั้งใจฟัง แม้อายตนะข้ออื่นก็เช่นเดียวกัน มีอาการตามที่กล่าวมาเพียงแต่เปลี่ยนสถานที่ตามอวัยวะเท่านั้น

เมื่อกำหนดที่ผัสสะเป็นต้นว่า “เห็นหนอ” ก็จงกำหนดให้มันหยุดชะงักลงเพียงแค่นี้เท่านั้น ไม่ให้มันเลยไปถึงเวทนา คือ เกิดทุกข์สุข และที่ว่าไม่ให้เวทนามิได้หมายความว่า เพราะโมหะครอบงำจึงไม่รู้เวทนา คือ ทุกข์สุขไม่ใช่เช่นนั้น แท้จริงเมื่อผู้ปฏิบัติกำหนดพิจารณาด้วยวิปัสสนา ปัญญาจนปรากฏชัดแล้ว เวทนามิเกิดด้วยอำนาจของปัญญานั้นต่างหาก ผลที่ได้จากการปฏิบัติเช่นนี้ เมื่อเวทนามิเกิดแล้วตัณหากิไม่เกิด เมื่อตัณหากิไม่เกิดอุปาทานกิไม่เกิด เมื่อชาติมิเกิด ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวชะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสกิไม่เกิดเมื่อชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวชะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสกิไม่เกิดแล้ว อาสวะกิไม่เกิด เมื่ออาสวะกิไม่เกิดอวิชชากิไม่เกิด จึงเป็นอันว่า ผู้ปฏิบัติพ้นจากทุกข์ได้เด็ดขาดจริงจางอย่างนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/98/93)

ดังนั้น ผัสสะ ก็คือการกระทบ ในที่นี้หมายถึง สัมผัส 6 มีจักขุสัมผัส โสตสัมผัส เป็นต้น เมื่อจักขุประสาทกระทบรูปารมณ์ทำให้เกิดจักขุวิญญาณขึ้น และในโสตประสาทก็เช่นเดียวกันเมื่อกระทบสัทธารมณ์แล้วโสตวิญญาณก็เกิดขึ้น การรับรู้รูป รู้เสียงนั้นจิตจะต้องตั้งอยู่เพื่อที่จะรู้ด้วย ถ้าจิตส่งไปที่อื่นรูปกับเสียงย่อมดับไปแล้วเช่นกัน ดังนั้น ผู้รู้จึงต้องมีสติอยู่ในอารมณ์ปัจจุบันเท่านั้น ตามเหตุปัจจัยของวงจรปฏิจสมุพบาทที่ว่าเพราะ สฬายตนะเกิด ผัสสะจึงเกิด เพราะ สฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งผัสสะก็คือ อริยมรรคมีองค์ 8 โดยมีสัมมาทิฐิ เป็นต้น

8. สังขารในการเจริญวิปัสสนา สังขารในที่นี้มิใช่สังขารร่างกายหรือสังขารในชั้น 5 แต่หมายถึง กรรมหรือการกระทำที่ส่งผลไปด้วยเจตนา คือ ตั้งใจทำ ทั้งที่เป็นกรรมดี (กุศลกรรม) และกรรมชั่ว (อกุศลกรรม) และทั้งที่เป็นการกระทำทางกาย วาจา และใจ สังขารที่หมายถึง กรรมนี้แบ่งออกได้ เป็น 3 ชนิด คือ ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร และอนเณญาภิสังขาร ปุญญาภิสังขาร หมายถึง กรรมฝ่ายกุศลอันได้แก่ การทำความดี เช่น การบำเพ็ญทาน การรักษาศีล และการภาวนาปฏิบัติสมถกรรมฐาน จนได้รูปฌาน อปุญญาภิสังขาร หมายถึง กรรมฝ่ายอกุศล อันได้แก่ การทำความชั่วทั้งหลาย เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ พุศุดต โสภ พยาบาท มิจฉาทิฐิ เป็นต้น ส่วน อนเณญาภิสังขาร หมายถึง การภาวนาปฏิบัติสมถกรรมฐานจนได้รูปฌาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/98/93)

ข้อความข้างต้นหมายความว่า ก่อนที่สังขารจะเกิดขึ้น มิได้รวมตัวอยู่ในที่ไหน เมื่อเกิดขึ้นจึงไม่ได้เคลื่อนออกมาจากที่ไหน แต่ปรากฏขึ้นตามฐานะโดยคล้อยตามเหตุปัจจัยที่เหมาะสม อีกนัยหนึ่งมีความหมายว่า ก่อนที่สังขารจะเกิดขึ้น สภาพที่มีจริงยังไม่ปรากฏ จึงไม่อาจพบเห็นสังขารนั้นได้ ต่อเมื่อสังขารปรากฏขึ้นแล้วจึงพบสภาพของสังขารได้ จึงกล่าวได้ว่าสังขารมาจากสภาพที่ไม่มีใครพบเห็น และเมื่อสังขารดับไปก็มีได้รวมตัวกันอยู่ในที่ไหน แต่ดับไปในที่นั้นนั่นเอง โดยสภาพที่มีจริงดับสูญไป

ดังนั้น สังขาร คือ ความคิดปรุงแต่ง ผู้ปฏิบัติต้องพยายามกำหนดให้รู้ชัดถึงความดับไปของสังขารทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว แม้ความดับของสังขาร คือ รูปนามยังไม่ปรากฏชัดในเบื้องต้นของการปฏิบัติผู้ปรารถนาความเพียรก็ควรเข้าใจสังขารมีสภาพดับไปเป็นธรรมดา อย่าดำริว่าเป็นสิ่งถาวรไม่ดับไป และเมื่อความดับของสังขารปรากฏแล้วก็ควรเข้าใจตามที่รู้เห็น ไม่หาเหตุผลคัดค้านเพื่อให้เห็นว่าไม่ดับไป ทั้งนี้เพราะบุคคลมีอวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้งจึงได้กระทำการต่างๆ ดีบ้างชั่วบ้าง เพราะหลงผิดด้วยถูกอวิชชาครอบงำไม่ให้เห็นความจริงว่าชีวิตเป็นเพียงรูปนามไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตน เรา เขาในปฏิจสมุพบาทจึงได้กล่าวว่า เพราะอวิชชาเกิด สังขารจึงเกิด เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับสังขาร เป็นต้น

บทสรุป

สัมมาทิฏฐิสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ว่าด้วย เรื่อง ความเห็นชอบ เป็นชื่อของปัญญามีลักษณะที่รู้แจ้งตามความเป็นจริงอย่างแจ่มแจ้ง ไม่หลงไหลไปตามอารมณ์ที่กระทบในทางทวาร 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ มีความใสใจอย่างดีแยกคายต่อการกระทบนั้นเป็นเหตุใกล้โดยในพระสูตร แสดงถึงหลักธรรมเน้นความสำคัญที่ว่าผู้มีสัมมาทิฏฐิจึงรู้แจ้งชัดในความทุกข์และความดับทุกข์ได้ตามเหตุปัจจัยการเกิดดับ และหลุดพ้นชอบในที่สุด

หลักธรรมทั้งปวงล้วนแสดงการเกิดดับของรูปนามไว้อย่างชัดเจน ในการปฏิบัตินั้นเป็นการกระทำด้วย การใช้สติระลึกรู้อารมณ์ที่มากกระทบแล้วดับสลายไปในขณะปัจจุบันตรงนั้นเหมือนกันทุกทวาร เช่น เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา นี้คือสายเกิดทุกข์ และเพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับตัณหาจึงดับ เป็นต้น นี้คือสายดับทุกข์ ทำให้เกิดปัญญางามรรคบริบูรณ์ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น เมื่อละกิเลสได้แล้ว และกิเลสที่เหลืออยู่ สามารถรู้แจ้งแทงตลอด บรรลุถึงอริยมรรค อริยผล และนิพพานในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมสุนทร). (2537), *คู่มือการศึกษา พระอภิธรรมทางอากาศ*. ปรีณพที่

1-9. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด,

นายแพทย์เชวง เดชะโกศยะ, (2535), *สัมมาทิฏฐิ*, กรุงเทพฯ: บรรณศิลป์พริ้นติ้ง จำกัด.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2555), *มหาสติปัฏฐานสูตร*. แปลเรียบเรียง

โดย พระคันธสาราภิวงศ์, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), (2542), *คำถามคำตอบ เรื่องวิปัสสนากรรมฐาน*,

พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), (2554), *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่

ที่ 17, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธรูปของธรรมสภา.